

# ԲՆԱԲՆԱԿԱՆ

ԳԻՆԵՄՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇԻՃՈՒԿ (SÉRUM)

ՄԻՆԵՆ ցարդ գիճեմոյարիան կոչուած ահաւոր ախտին դէմ գործածուած դարմանները՝ բնաւ փրկաւտ արդիւնք մը առաջ չեն բերած։ Իշխանութեանց կողմանէ սահմանաւ պատժական միջոցները, թէև սաստիկ խիստ ալ բլլան, չեն յաջողած նոյն իսկ քիչ մը մեղմացընել զայն։ Այս գժուարին խնդրոյ վրայ յարատեւ զբաղող երեւելի բժիշկ մը՝ Ի Սան Ֆրանչէսկօ, ասոք. Frederick N. d'Evelyn անուամբ, Շիճկարոշտրեան Sérotherapie կիրառութեան մէջ ջանաց փրկարար դարման մ'ընել այս ախտին, և նոյն բժիշկը կը հաստատէ հիմա՝ թէ գտած է փափաքածը։ Յիշատի, անոր փորձերը՝ զորս քննեցին և ստուգեցին հմուտ անձինք, զամէնքը հիացուցին։ Եւ երբ անոր բարձր հասաւ Ի Նիւ-Խօրք, այլեւհի մանեալեմ հակառարկութեան Rev. Minot և I. Savage աղաչեցին բժշկին՝ գալու և ծանօթացընելու գործնական ցոյցերով՝ գտած դարմանին գաղտնիքը։

Այս գեղը կը կոչուի (Ձիաշինուկ) Equisine, որ լատինական equus բառէն առաջ կու գայ՝ որ կը նշանակէ ճիւղա ձիու արիւնով՝ կամ լաւ եւս բոկով՝ ձիու ալբուինացած շինուկէն պատրաստուած հեղուկ մ'է։ Այս պատրաստութիւնը հիւանդին մօրմնոյն մէջ ներքսարելով կը պատերազմի ընդդէմ ժառանգական ալբուինութեան։ Բնաւ ասոք. d'Evelynի արութեան, ձիաշինուկը Equisine կը բուժէ ալլասերուսը՝ որ ժառանգական յատկանիշ մ'է, և որուն առաջին պատճառն է գինեմոլութիւնը։

Ձիաշինուկը ոչ միայն կը բուժէ զանոնք՝ որ յիշեալ ախտին ենթակայ են, այլ նաեւ ժառանգականութեան առաջն կ'աճուն ինչպէս ռովորական պատուաստը՝ ծաղկի հիւանդութեան նկատմամբ։ Ձիաշինուկով պա-

տուասեալ տղայ մը իւր կենացը ընթացքին մէջ պիտի պահպանուի գինեմոլութեան ախտէն։ Տօքլթօր d'Evelynի դրութեան հիմն այս է. «Ձուրը կեանք է, իսկ ալբուին կենդանի մարմնոյ մէջ կը կղզիացընէ զՆուր»։

«Արիւնը, կ'ըսէ d'Evelyn, բաղկացած է գնդակիկներէ և շինուկէ՝ 100ին 90 շուր կայ շինուկի մէջ, և 100ին 68 գնդակիկներուն մէջ. բաղմամբիւ փորձեր զիս ապահովցուցին՝ որ կրնանք գոհուացընել կամ թունաւորել՝ որեւիցէ տեսակ կենդանի կամ բոյս։ Կրնանք կատարելապէս գինուցընել շողջամ մը՝ ինչպէս մարդս կը գինուցայ։ Փորձեցի և յաջողեցայ գինուցընել ձիեր, ճագարներ, տղրուկներ, և նոյն իսկ նախակենդանի կոչուածները, դարձեալ գետնախնձորներ, սոխեր, մանր բողիկեր, ցորեն և կանաչեղջիններ։ Եւ գտայ որ բարձր այս զանազան կենդանիք ունէին հասարակաց տարր մը՝ Նուր. կը հաւատամ որ այս Նուրը՝ կեանք է։ Ամէն այս պարագայից մէջ, ալբուինը կ'այլափոխէ այս Նուրը։ Շողջամ մը մը որ 100ին 98 Նուր կը բովանդակէ, կը թառամի՝ երբ իր քանակութեան երբորդ մասը ալբուինով լեցուի։ Գինով մը կրնայ գինուլ, բայց այնու՝ իւր արիւնը նորէն կ'անջրանալ։ ձիաշինուկի կիրառութեամբ ջանադի չէզոքացընել արեան անջրանալը, և յաջողեցայ»։

Ձիաշինուկով՝ եթէ տղայ մը պատուաստենք՝ ես համոզուած եմ որ պիտի յաջողինք ջնջել այն կիրքերը՝ զորս նա ժառանգած է ալբուինութեան ախտէն։ «Եթէ ընկերութիւններ կազմենք մասնութեան պաշտպանութեան համար, և եթէ հսկենք, որպէս զի ամէն տղայ, իւր ամենամատաղ տարիքին ձիաշինուկով պատուաստուի, առով նոր այլասերուսի մը պիտի բլլայ»։

Տօքլթ. d'Evelyn, Alameda քաղքին մէջ աւներ երկվեցեակ ձիեր։ Մեծանուն բժիշկը յիշեալ կենդանեաց ընտրելագոյնները և առողջները կ'աճուն, և անոնց՝ երեք ամիս շարունակ ամէն օր երկուքն չորս բնայ (pinte) վիսքի խմցընել կու տայ։ Յետոյ՝ այլ կենդանեաց արիւնը կը գննուի, և եթէ ստուգուի՝ որ լաւ վիճակի մէջ է, այսինքն՝ արեան գնդակիկները մանրացուցի

մէջ՝ խտացած, կպչուն և օշարակային են, այն ատեն ձիերէն մէկ ու կէս բենդ արեւն կ'առնուի և վերջը զայն ամփացեալ\* (stérilisé) շիշերու մէջ կը գոցեն, Ապա պզտիկ կլոր սկաւառակի ձեւով կտրուած՝ տարբարանօրէն մարուր թուղթի արեան մէջ մինչեւ ցլազ կը թաթխեն, և յետոյ զանոնք կրակի վրայ բարձրագոյն աստիճանի տաքութեամբ կ'եփեն:

Գործադրելու կերպը շատ նման է պատուաստի՝ Նախ՝ մորթի երեսը կը բերեն՝ մինչեւ որ որոշ տեսնուի թեթեւ սկրզուածք մը. — 24 ժամ վերջը, նոյն տեղը՝ թորեալ ջրով լեցուն՝ շնչառով (pipette) մը կը թրջեն՝ զրգուամբ արգելելու համար: Այս գործողութեան միջոց՝ առաձգական խիժէ պզտիկ խղովակով մը սկաւառակ մը կը հաստատեն մօին հետ կից: Երբ դրուած սկաւառակա՝ ձեւ կլոր թուղթը սկսի գունատիլ, նշան է՝ թէ իրեն պարունակած շինուկը կը ծծուի. երբ բոլորովին գունատի՝ անոր տեղ նոր մը կպցընելու է մինչեւ հինգ վեց անգամ:

Տօք. d'Evelyn, իւր գիտին վերաբերեալ՝ սրտանմանի միանգամայն մխիթարական հեւտեւեալ վէպը պատմած է: Առաւօտ մը կանուխ՝ երբ Սան Ֆրանչիսկոն կը վերադառնար, ուր հիւանդ մը այցելած էր, իւր Alamedaի տունը, և որովհետեւ կը շտապէր, յանկարծ ստղծով զարնուեցաւ պզտիկ մօի կայտի մը՝ որ սկսաւ աղաղակել: Բժիշկը ծոյնով տեսաւ երեք տարեկան փոքրիկ տղայ մը, Գեորգ Տովգոն անուամբ՝ որուն գինեղ մանկիկ կը կոչէին: Բժիշկը գրկելով տղան իրեն տունը տարաւ: Ասոր մայրը՝ թարշամած երեսով՝ տղուն պէս գինեղ էր, և որ շատ պայրացած կ'երեւէր իւր որդւոյն կանխածման աստիճին համար:

Ստեպ այսպէս փողոցներու մէջ, մինչեւ առաւօտեան ժամը չորսը ասպին անգին կը թափառի, ըսաւ բժշկին, լմնցած քացած գինեղ մ'է այս տղաս:

Փորրիկ Գեորգը իւր մօր ձայնը լսելով սկսաւ գինովութեան յատուկ խնդումը, հի՛ հի՛, հի՛ հի՛, հի՛ հի՛ հի՛, Վիսքիի դէմ կը բողբոջէր:

Տօք. d'Evelyn՝ ձեռք զարկաւ դարմանելու զտղան, ուստի իրեն գտած շինուկով պատուաստեց զայն: Երկու ամիսը մէջ՝ մի մի անգամ՝ երկու պատուաստ քրաւ: Յետ այնքան ժամանակի՝ տղան բոլորովին բժշկուեցաւ:

Եթէ Տ. d'Evelyn չի սխալիր այս գիտիս մէջ, և եթէ յիշաւ իրեն գտած շինուկը մի յիշած յատկութիւնները ունի, այն ատեն ստուգել ամենամեծ ծառայութիւն մը մատուցած է նա՝ մարդկութեան՝:

SMITHSONIAN ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԹՂԹԱՅՈՒՆ  
ԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՕՆԸ

ՌՍՈՒՍՏԱԳԻՏ շաշխազը անշուշտ յառաւել կը ճանչնայ՝ թէ ինչ է և ինչ փառաւոր հրատարակութիւններ կ'ընէ այս հաստատութիւնը: Բայց շատերը գետ չեն գիտեր՝ թէ այդ հաստատութիւնը թղթակցութեանց պաշտօնն ալ կը վարէ, և յիշաւ հետաքրքիրներու միջնորդութեան ճշմարիտ գերը կը խաղայ. — Ի Միացեալ Նահանգս՝ իրեն եղած ամէն խնդրոց կը պատասխանէ: Ամէն տարի գրեթէ 50,000 նամակ կը հասնի այս հաստատութեան, և սա ամենուն ալ պատասխանը կը գրէ: Ուստիչէն Henry հիմնած է այս թղթակցութեանց պաշտօնը՝ 40 տարեկ ի վեր: Ստեպ՝ բիշ շատ ալլանդակ կամ ապօրինակ տեղեկութիւններ կը խնդրեն. քնչ որ ալ լլայա՝ միշտ տալիք պատասխան մը կը գտնայ Հաստատութիւնը՝ երբ ստուգէ որ խնդիրը բարեմտութեամբ եղած է:

\* Զերմութեամբ կամ ուրիշ ազդակով մը չլին մէջի մեկըրենքը բուրովին ջնջելու:

1. Այս փոքրիկ յօդուածը քաղեցինք հետեւ.

և եւալ Հանդէսէն. Revue des Revues, 1898  
դեկտեմբեր 18. էջ 647-648: